

הרצל בתקשורת

דוח תקופתי (ספטמבר 2021)

מאת ד"ר אנטון ברקובסקי

בעיתונות

מנחם רהט סקר את ההיסטוריה של המסורת הנעלמת כיום – שליחת כרטיסי ברכות לשנה החדשה. בין היתר ציין הכותב, כי "בעידן התום הלאומי נראו על כרטיסי הברכה מעמדים לאומיים כמו צילום הקונגרס הציוני הראשון בבזל, דמותו של הרצל, חייל יהודי בחזית, מצעד של צה"ל...".¹

דימיטרי שומסקי ביקר קשות את המתנחלים, בייחוד את הגרעינים התורניים, המהווים לטענתו "אחד הביטויים המסוכנים ביותר של האנטי-ציונות, שכן הם מערערים את יסודותיה האזרחיים של המדינה". כדי לבסס את טענתו השתמש שומסקי בתובנות של אבות הציונות: "... הרצל וז'בוטינסקי ואחרים... שיוו לנגד עיניהם מודלים מדיניים-אזרחיים שוויוניים, שבמסגרתם אי אפשר להעלות על הדעת את פרקטיקת ייחוד המרחב על חשבון האזרחים הלא-יהודים".²

לקראת פרסומה של ספרה החדש "נהיה כולנו חלוצים: תנועת העבודה והעליה מפולין 1923-1936", כתבה ד"ר רונה יונה כתבה מורחבת הסוקרת את הנושא שבכותרת, וזאת תוך התמקדות על סיפורו של דוד חלוצי. בכתבה הושם הדגש על "סמינר החלוץ" אשר במסגרתו צמחה הנהגת התנועה ועוצבה האידיאולוגיה שלה. בין היתר צוין על המחלוקות שנבעו מהתנגשות של ראיית עולם מרקסיסטית לבין הזו הציונות-הרצליאנית.³

פרופ' אריה אלדד יצא להגנת לוח השנה העברי, שבו ראה המחבר אחד הסממנים הבולטים של העם היהודי – של ההיסטוריה והזיכרון שלו. בכתבתו השתמש אלדד בדוגמאות היסטוריות המצביעות על הצורך לדבוק בסממנים עבריים, בין היתר מפני שהאנטישמיות לא חדלה כתוצאה מהאמנציפציה או בשל קידום רעיונו הציוני של הרצל.⁴

ארנון סגל הקדיש כתבה מורחבת לפועלו של הברון אדמונד רוטשילד בכל הקשור לכאורה בתכנון, קידום והקמה של בית המקדש השלישי בארץ. הכותב מצא לכך הוכחות עקיפות בספרים, בחומרים ארכיוניים ובנוף: בתחום האדריכלי והסמלי. בין היתר טען כי גימנסיית הרצליה בתל-אביב (שהוקמה בקצה הרחוב הרצל) שיקפה בחזיתה את מאפייני בית המקדש.⁵

¹ רהט, מנחם. לאן נעלם מנהג כרטיסי הברכה לשנה החדשה? אינדקס העמק והגליל (3.9.2021), עמ' 10.

² שומסקי, דימיטרי. החלוצים האלה מובילים לבלקניזציה. הארץ (5.9.2021), עמ' 11.

³ יונה, רונה. התקווה או האינטרנציונל? סגולה (6.9.2021), עמ' 32-41.

⁴ אלדד, אריה. שנה טובה, יהודים. מעריב – סופהשבוע (10.9.2021), עמ' 17.

⁵ סגל, ארנון. מקדש יחזקאל ואדמונד. מקור ראשון – דיוקן (10.9.2021), עמ' 28-33.

במוסף "מסלול" של ידיעות אחרונות לרגל יום כיפור המתקרב הופיעה סקירה של כמה בתי כנסת מפורסמים בעולם. ביניהם צוינו השניים שהיו קשורים בחוזה המדינה: "אלטנוישול" בפראג (ששימש להרצל מקור השראה לכותרת ספרו) ובית הכנסת הגדול בבודפשט (בו נערך הטקס בר מצווה של הרצל).⁶

ב"הצבי" ציינו 100 שנים לניסיון התיישבות הראשונה בנגב - בערד. בין היתר הודגשה תרומתו הרבה של אוסישקין בכל הקשור ברכישת הקרקעות בארץ והתנגדותו הנחרצת ל"תוכנית אוגנדה" של הרצל.⁷

אלנתן בראלי אימץ להצדקת עמדתו (הנוגדת את "צילומי העירום בעירו") את הציטוט של ז'בוטינסקי (בהתייחסו לנימוקו של האחרון לסירוב לתמוך ב"תוכנית אוגנדה" של הרצל): "ככה".⁸

לקראת חג הסוכות מרכז הרצל הזמין את המבקרים להשתתף במגוון "חוויות ציוניות ומהנות". ביניהן: תצוגה במוזיאון הרצל (המספרת על חייו ופועלו הציוני), משחק משימות ברחבי הר הרצל ואפילו "סלפי עם הרצל" (עמדת צילום עם בובות הרצל בגודל מלא).⁹

ב"הארץ-גלריה" הופיעה חידה המבוססת על ציטוט של מקס נורדאו. בו ביקר את אחד העם וייחסו ל"אלטנוילנד" של הרצל.¹⁰

רותם סלע (מו"ל הוצאת "סלע מאיר") יצא נגד הטענה כי דעיכת השמאל במדינה התרחשה בגלל השקעות עתק בכסף מארה"ב, אותן ההשקעות שהופנו "לימין הליברלי האינטלקטואלי". לצד שפע טענות המנתחות את הקשיים האידיאולוגיים והמעשיים של כוחות השמאל (שלא מסוגלים להתמודד מול המציאות), השתמש הכותב בדוגמתו של הרצל: "... הרצל לא המיר את דתו לציונות לאחר שנתקל בפרסומת ממומנת, אלא לאחר שסיקר את משפט דרייפוס ונוכח כי האנטישמיות חרצה את גורלם של היהודים באירופה".¹¹

לרגל השקת האוסף השני של "מדע בדיוני ציוני" באנגלית (בעריכת שלדון טייטלבוים ועמנואל לוטס) סוקרה התפתחות הז'אנר בארץ ובעולם. בין היתר צוינה טענתו של טייטלבוים: "ישראל היא המדינה היחידה שהוקמה בהשפעתן של שתי יצירות מדע בדיוני מופלאות ומלאות דמיון - התנ"ך... ו"אלטנוילנד". בהמשך צוין כי חוזה המדינה הושפע מספר מדע בדיוני אוטופי פרוטו-סוציאליסטי מאת אדוארד בלמי. בנוסף לכך צוין כי בכריכה של האוסף הראשון (שיצא לאור ב-2018) נראית דמותו המצוירת של הרצל, משקיף על כדור הארץ מחללית בחלל, ניצב באותה התנוחה מתמונת המרפסת המפורסמת.¹²

ב"ידיעות אחרונות" הופיעה ביקורת מחמיאה לספר (המורכב מאוסף מאמרים) בעריכת עפרי אילני ואבנר בן-עמוס - "גוי קדוש - תנ"ך ולאומיות בעידן המודרני". הכתבה נגמרת במשפט הבא: "לא בכדי נבחר לעטיפה

⁶ ישראל, יוגב. קול שופר מסוף העולם. ידיעות אחרונות - מסלול (13.9.2021), עמ' 4-5.

⁷ מאה שנה לניסיון התיישבות הראשונה בנגב - בערד. הצבי (15.9.2021), עמ' 10, 12.

⁸ בראלי, אלנתן. ככה. הצבי (15.9.2021), עמ' 8.

⁹ בסוכה של הרצל. מקור ראשון - טיולים (17.9.2021), עמ' 36.

¹⁰ התעמלות בוקר. הארץ - גלריה (22.9.2021), עמ' 2.

¹¹ סלע, רותם, מ. זה לא בגלל הכסף. הארץ (24.9.2021), עמ' 14.

¹² נבו, אלעד. במאדים יסדתי את מדינת היהודים. ישראל היום! (24.9.2021), עמ' 18-19.

איורו של אפרים משה ליליין 'משה על הר סיני', שבו נראה המנהיג התנ"כי כבן דמותו של חוזה המדינה, בנימין זאב הרצל. איחוד זמנים ומנהגים, תרבות, היסטוריה ופוליטיקה בדימוי אחד".¹³

ד"ר חיים משגב ביקר את ראש הממשלה בנט ואת ממשלתו בגין ביקורו באו"ם, וזאת על רקע שפע בעיות במדינה, שהממשלה לא מטפלת בהן ודואגת בעיקר בשרידותה ובמינויים פוליטיים. בין היתר ציין הכותב את מינויו של יו"ר חדש למרכז הרצל ("מוסד חינוכי ציוני שאין חשוב ממנו, במיוחד בימים אלה, לחיזוק איתנותה של המדינה היהודית") על ידי יו"ר הנהלת מרצ. ד"ר משגב פקפק בטוהר המהלך ושאל האם התבצע מכרז פומבי.¹⁴

רומן חדש מאת צרויה שלו - "פליאה" - זכה לביקורת מחמיאה במוסף "תרבות וספורט" של "הארץ". לצד ניתוח דמויות של הרומן ועלילתו, זכתה לשבחים אחת הזירות שמתוארת ביצירה: "חיפה, עיר ההווה והעתיד המגלמת את התגשמות הציונות ב"אלטנוילנד" של הרצל, היא מעוז הישראליות החילונית המבוססת, הצופה מערבה והשואפת הלאה מכאן...".¹⁵

ב"הארץ - תרבות וספרות" הופיעה הביקורת לספר מאת אלכס רוס - "וגנריזם" - אשר שולבה בריאיון עם המחבר. בריאיון ובספר הודגשה השפעתו של וגנר על התרבות והגות החל מהמאה ה-19 ועד ימינו. בין היתר צוין בכתבה, כי הרצל העריך רבות את וגנר ולא רק בתור מלחין, אלא אפילו בתור השראה לכתיבת "מדינת היהודים": "הרצל ראה ביצירתו של וגנר לא רק את השתקפות מאווייו אלא גם השראה לרעיונות המהפכניים שלו. הרצל היה וגנריסט כל כך מושבע, ששנתיים לאחר מכן קטעים מתוך האופרה "טנהיזר" בוצעו בפתיחת בקונגרס הציוני השני בבזל". עם זאת בהמשך צוין, כי "אך כמו רבים לפני עליית הנאצים, הרצל ועמו אמנים והוגים רבים יכלו עדיין להבחין בין וגנר האמן לווגנר הפובליציסט, ובין כתביו המשוקצים למימוש הרעיונות הכלולים בהם".¹⁶

¹³ אין אלוהים, אבל הוא הבטיח לנו את הארץ. ידיעות אחרונות - 7 לילות (24.9.2021), עמ' 16.

¹⁴ משגב, חיים. או"ם שמום. מעריב - המגזין (26.9.2021), עמ' 3.

¹⁵ הולצמן, אבנר. זינוק נועז אל מוקדיה המודלקים של זירת העימות הפנים-ישראלית. הארץ - גלריה (27.9.2021), עמ' 1-2.

¹⁶ נציין, איתן. להאזין לווגנר במאה 21. הארץ - תרבות וספרות (27.9.2021), עמ' 5.